



COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE YÜZ YÜZE EĞİTİM ALAN ÇOCUKLARIN VE ANNELERİNİN KORKU VE ANKSİYETE DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

DETERMINATION OF FEAR AND ANXIETY LEVELS OF CHILDREN AND THEIR MOTHERS IN THE FACE-TO-FACE EDUCATION DURING THE COVID-19 PANDEMIC PROCESS

Nurgül YILDIZ ¹, Fatma YILMAZ KURT ²

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale, Türkiye

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çanakkale, Türkiye

ÖZET

Amaç: Çalışma, COVID-19 pandemi sürecinde yüz yüze eğitim alan çocukların ve annelerinin korku ve anksiyete düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak yapılan çalışma, Türkiye'nin batısında yer alan bir Eğitim Araştırma Hastanesinin çocuk polikliniğinde 20 Ekim 2021-15 Ocak 2022 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Çalışmaya araştırma grubu seçim kriterlerine uyan 8-12 yaş arası 222 çocuk ve anneleri dahil edildi. Verilerin toplanmasında Tanıtıcı Bilgi Formu, Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği, Yüz İfadelerini Derecelendirme Ölçeği kullanıldı. Annelerin korku düzeylerinin belirlenmesinde ise COVID-19 Korku Ölçeği, anksiyete düzeylerinin belirlenmesinde Koronavirüs Anksiyete Ölçeği kullanıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılan çocukların %69,37 (n=154)'si, annelerin %78,38 (n=174)'i yüz yüze eğitimi tercih etmektedir. Çocukların anksiyete puan ortalaması 37,72±6,03, korku puan ortalaması 1,95±1,28; annelerin ise korku puan ortalaması 17,51±6,77, anksiyete puan ortalaması 2,65±3,56'dır. Yapılan analizlerde annelerin korku ile çocukların korku puan ortalamaları arasında pozitif yönde düşük (r=0,25; p<0,05); anne korku ile çocukların anksiyete puan ortalamaları arasında pozitif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlendi (r=0,36; p<0,05). Anne anksiyete ile çocukların anksiyete ve korku puan ortalamaları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edildi (r=0,18; p<0,05).

Sonuç: COVID-19 pandemi sürecinde yüz yüze eğitim alan çocukların korkularının oldukça düşük, anksiyete düzeylerinin ortalamanın altında; annelerin ise anksiyetelerinin düşük, korku düzeylerinin ise ortalama düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anksiyete, COVID-19, Çocuk, Ebeveyn, Korku, Yüz yüze eğitim

ABSTRACT

Objective: The research was conducted to determine the fear and anxiety levels of children and their mothers in the face-to-face education during the COVID-19 pandemic process.

Methods: Made as the descriptive and correlational study, was carried out between 20 October 2021- 15 January 2022 in the pediatric outpatient clinic of a Training and Research Hospital in western Turkey. Children aged 8-12 years (n=222) and their mothers (n=222) the pediatric outpatient clinic of the hospital between the specified dates. The Descriptive Information Form, State Trait Anxiety Inventory for Children, Facial Expression Rating Scale was used to. The COVID-19 Fear Scale was used to determine the fear levels of mothers, The Coronavirus Anxiety Scale was used to determine anxiety levels.

Results: 69.37% (n=154) of the children participating in the research and 78.38% (n=174) of the mothers prefer face-to-face education. The average anxiety score of the children was 37.72±6.03, and the average fear score was 1.95±1.28; while the average fear score of the mothers was 17.51±6.77, the average anxiety score is 2.65±3.56. In the analyzes performed there was a positive low level between the mothers' korku and the children's korku scores (r=0.25; p<0.05); It was determined that there was a positive and moderately statistically significant relationship between maternal korku and the average anxiety scores (r=0.36; p<0.05). In addition, a low level of positive correlation was found between maternal anxiety and anxiety and child fear average scores (r=0.18; p<0.05).

Conclusion: As a result, the fears of children who received face-to-face education during the COVID-19 pandemic process are quite low and their anxiety levels are below the average; it was found that the anxiety levels of the mothers were quite low and their fear levels were at an average level.

Keywords: Anxiety, Covid-19, Child, Parent, Fear, Face-to-face education,.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Fatma YILMAZ KURT, Associate Prof., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Çanakkale, Türkiye. **E-mail:** fatosyilmz@hotmail.com

Bu makaleye atf yapmak için / Cite this article: Yıldız, N., & Yılmaz Kurt, F. (2023). COVID-19 Pandemi Sürecinde Yüz Yüze Eğitim Alan Çocukların ve Annelerinin Korku ve Anksiyete Düzeylerinin Belirlenmesi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 8 (4), 1101-1112. <http://doi.org/10.5281/zenodo.10048921>

Bu çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Koordinasyon birimi tarafından desteklenmiştir (Proje No: TYL-2021-3866). Desteklerinden dolayı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne teşekkür ederiz.

GİRİŞ

İnsanlık tarih boyunca birçok salgın hastalıkla karşı karşıya gelmiştir, COVID-19 virüsü 'de bunlardan biridir. COVID-19 virüsü, SARS-CoV ve MERS-CoV 'unda içinde bulunduğu beta coronavirus (beta-koronavirüs) ailesi içinde yer alan bir virüs türüdür. Aralık 2019'da COVID-19 virüsü Çin'in Wuhan kentinde görülmeye başlanmış ve 30 Ocak 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiştir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) 2020; World Health Organization (WHO) 2020). Kişilerde ağır akut solunum yetmezliğine sebep olan COVID-19 halk sağlığı tehdidi haline gelmiştir. Salgının ortaya çıkışı ve vaka sayılarındaki yüksek artış oranı bireylerin artan düzeyde korku, endişe ve stres yaşamasına neden olmuştur (Bäuerle ve ark.2020; Villarreal-Zegarra ve ark.2021). Bu durumun yanı sıra kişilerin yaşam biçimi ve alışkanlıkları salgına yönelik temel önlem olarak alınan sosyal izolasyon ile dramatik bir şekilde değişmiştir (Priyadharsini ve Chiang, 2020). Bu değişimlerden biri de uzaktan eğitim sistemidir.

COVID-19 pandemisi ülkelerin eğitim sistemlerini olumsuz açıdan etkilemiş, pandemi ile beraber birçok ülkede okullarda öngörülemeyen tarihlere kadar eğitim öğretim faaliyetlerine ara verilmiştir (Wikipedia, 2020b). Pandemi nedeniyle 192 ülkede okullar kapatılmış, bu durum dünya çapında öğrenci nüfusunun neredeyse %92'sini (1,576,021,818) olumsuz yönde etkilemiştir (Yılmaz, 2020). Pandeminin başladığı Çin başta olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İspanya, Almanya, Türkiye, İtalya, Fransa ve Kore olmak üzere çoğu ülke çevrimiçi eğitime geçerek yüz yüze eğitim öğretim faaliyetlerinde kesintiye gitmek zorunda kalmıştır (Can, 2020).

Okulların pandemi döneminde kapatılmasının birçok yönden olumlu etkisi olduğu belirtilmektedir. Bu etkilerden en önemlisi enfeksiyon zincirinin kırılmasına ve enfeksiyon oranlarının yavaşlatılmasına yardımcı olan sosyal mesafenin oluşumunu sağlamasıdır (Germann ve ark. 2019). Çünkü öğrenciler gün içerisinde bir araya gelerek birbirleriyle yakın temasta bulunarak virüsü alabilir ve bu virüsü ailelerine ve diğer çevrelerine taşıyarak virüsün yayılmasına neden olabilirler. Hayatımıza pandemiyle beraber giren sosyal mesafe kavramıyla evlerin içinde bile kişisel korunma amaç haline getirilmiş, kısmi karantina uygulamalarıyla salgının yayılım hızı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Özden ve İlgar, 2021). Ancak okulların kapalı olmasının virüsün yayılmasını önlemede etkili olduğu düşünülse de çocukların öğrenmesi üzerinde çevrimiçi eğitimin olumsuz ve kalıcı etkilerinin de olabileceği ifade edilmektedir (Kuhfeld ve ark. 2020). Yapılan çalışmalarda, okulların kapalı kalması halinde öğrencilerin eğitimlerini sürdürdüğü sınıf seviyesinde kazanması gereken beceri ve edinmesi gereken bilgilerde ciddi düzeyde öğrenme kaybının meydana gelebileceği (Kuhfeld ve ark.2020) bunun yanı sıra bu eğitim sisteminin özellikle kendi kendine öğrenebilen az sayıda öğrenci açısından geri dönüşü olmayan kayıplara sebep olabileceği belirtilmektedir (Karip ve Çelikdemir, 2020). Bu nedenle okulların kapalı kalmasının yol açacağı kayıpları en aza indirmek için okulların açılmasına gereksinim olduğu ancak bunun gerçekleşebilmesi için bütün önlemlerin uygulanmasının gerekliliği vurgulanmıştır (UNESCO, 2020).

Ülkemizde okullar 2019-2020 eğitim-öğretim yılında T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen bazı tedbirler ile kademeli olarak açılmıştır. Bu önlemler oturma düzeninin öğrenciler arasında en az 1 metre mesafe olacak biçimde ayarlanması, sınıflarda öğrenci sayısının en fazla 15 olması, maske takılması, öğrencilerin tenneffüslerde toplu olarak iç içe olmalarını engellemek için sınıfların bölünmesi şeklinde belirtilmiştir. Aynı zamanda yaygın olarak temas edilen kapı kollarının, merdiven korkuluklarının, yüzeylerin, masa yüzeylerinin hijyenine özen gösterilmesi ve sınıfların/ortak kullanım alanlarının düzenli olarak havalandırılmasının sağlanması da alınması gereken tedbirler arasında önerilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu süreçte evdeki önlemleriyle yaşayan çocuklar ve aileleri yüz yüze eğitime geçme durumunda okulların hijyen, sağlık, salgından korunma yöntemleri yeterliliği açısından endişe yaşayabilmektedirler (Griffith, 2020). Aynı zamanda COVID-19 virüsünde bulaşıcılık açısından riskli gruplar arasında bulunan çocuklarının yüz yüze eğitime geçecek olması ebeveynlerin stres, korku ve anksiyete deneyimleme ihtimalini artırmakta ve bu durum çocukları negatif açıdan etkileyebilmektedir (Griffith, 2020). Bu bağlamda Türkiye'de yaşayan ve pandemi sürecinde yüz yüze eğitim alacak olan çocuk ve annelerinin COVID-19'a yönelik tepkilerini, korku-kaygı düzeylerini belirlenmesini hedefleyen bu çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma soruları

- COVID-19 pandemisinde yüz yüze eğitime geçen çocukların korku düzeyleri nasıldır?
- COVID-19 pandemisinde yüz yüze eğitime geçen çocukların annelerinin korku düzeyleri nasıldır?
- COVID-19 pandemisinde yüz yüze eğitime geçen çocukların anksiyete düzeyleri nasıldır?

- COVID-19 pandemisinde yüz yüze eğitime geçen çocukların annelerinin anksiyete düzeyleri nasıldır?
- Çocukların ve annelerin korku düzeyleri arasındaki ilişki nasıldır?
- Çocukların ve annelerin anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki nasıldır?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Tipi

Bu araştırma “COVID-19 pandemi sürecinde yüz yüze eğitim alan çocukların ve annelerinin korku ve anksiyete düzeylerini” belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak gerçekleştirildi.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma, Türkiye'nin batısında yer alan bir Eğitim ve Araştırma hastanesinde 20 Ekim 2021- 15 Ocak 2022 tarihleri arasında çocuk polikliniklerine kontrol veya muayene amacıyla başvuran, 8-12 yaş arası çocuklar ve anneler ile gerçekleştirildi.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, belirtilen tarihler arasında hastanenin çocuk polikliniklerine kontrol veya muayene amacıyla başvuran 8-12 yaş arası çocuklar ve anneleri oluşturdu. Örneklem büyüklüğü hesaplaması için Epi Info™ version 7.2.3.1 istatistik yazılımı kullanıldı. COVID-19 pandemisi sürecinde çocukların korku durumu ile ilgili bulguların paylaşıldığı bir çalışmada, çocukların %17'sinin hastalanmaktan korktuğunu ifade ettiği görülmüştür (Üstündağ, 2021). Bu çalışma doğrultusunda Evreni (N) bilinmeyen örneklem büyüklüğü hesaplaması yöntemine göre, %5 yanılma payı, %95 güven düzeyinde rastgele seçim yöntemiyle **en az 217** bireyin/çocuğun araştırma kapsamına alınması gerektiği saptandı. Araştırma 222 çocuk ve anne ile tamamlandı.

Araştırma Grubu Seçim Kriterleri

Araştırma kapsamına alınan çocukların seçim kriterleri:

- 8-12 yaş aralığında olması
- Eğitim öğretime devam ediyor olması
- Türkçe konuşabilmesi, iletişime ve iş birliğine açık olması
- İşitsel, görsel, zihinsel bir engelinin olmaması
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olması ve ebeveyninin izninin olması

Araştırma kapsamına alınan annelerin seçim kriterleri:

- 8-12 yaş aralığında çocuğa sahip olması
- Çocuğunun eğitim öğretime devam etmesi
- Türkçe konuşabilmesi, iletişime ve iş birliğine açık olması
- İşitsel, görsel, zihinsel bir engelinin olmaması
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olması

Araştırmanın Etik İlkeleri

Araştırmanın yapılabilmesi için; Bir Üniversitenin Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 27.08.2021 tarihli 2100148214 sayılı yazılı izin alındı. Araştırmanın ilgili bölgede yürütülebilmesi için XXXX İl Sağlık Müdürlüğünden yazılı izin alındı. Araştırmanın yapılacağı hastane için hastane etik kurulundan onay alındı. Araştırmada kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliğini yapan yazarlardan izin alındı. Araştırmaya dâhil edilen anneler ve çocuklar bilgilendirilip onamları alındı. Ebeveynlere istedikleri anda çalışmadan ayrılacakları bildirildi.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında; annelere ve çocuğa ait tanıtıcı özellikleri içeren “Veri Toplama Formu”, çocukların anksiyete düzeylerini belirlemede “Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği”, korku düzeylerini belirlemede ise “Yüz İfadelerini Derecelendirme Ölçeği” kullanıldı. Annelerin korku düzeylerinin belirlenmesinde ise “COVID-19 Korku Ölçeği” ile anksiyete düzeylerinin belirlenmesinde “Koronavirüs Anksiyete Ölçeği” kullanıldı.

Veri Toplama Formu: Araştırmacı tarafından literatürden faydalanılarak oluşturulan form iki bölümden oluşmaktadır (M. Erol ve A. Erol, 2020; Usta ve Gökcan, 2020). Çocuğa yönelik tanıtıcı bilgilerin

sorgulandığı birinci bölüm; cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, kronik hastalık öyküsü ve pandemi döneminde eğitim yöntemi tercihini ve tercih etme nedenini belirlemeye yönelik 5 maddeden oluşmaktadır. Anneye yönelik tanıtıcı bilgilerin sorgulandığı ikinci bölüm ise; yaş, eğitim ve çalışma durumu, aile tipi, gelir durumu, kronik hastalık tanısı olma durumu, çocuk sayısı ve okula giden çocuk sayısını belirlemeye yönelik 8 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca bu bölümde annelerin pandemi döneminde çocuğunun eğitim yöntemi tercihini ve tercih etme nedenini belirlemeye yönelik sorularda yer almıştır.

Koronavirüs Anksiyete Ölçeği (KAÖ)

Lee (2020) tarafından geliştirilen KAÖ, koronavirüs pandemisi ile ilişkili işlevsel olmayan anksiyete için kendi bildirimli bir ruhsal sağlık tarama aracıdır. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği, Biçer ve ark.(2020) tarafından yapılmıştır (Cronbach alfa değeri: 0.832)(Biçer ve ark.2020; Lee, S,A 2020). Koronavirüs Anksiyete ölçeği 5 sorudan ve tek boyuttan oluşmaktadır. KAÖ'nin her bir maddesi, son iki haftadaki deneyimlere dayanarak 0'dan (hiç değil) 4'e (neredeyse her gün) 5-puanlık bir ölçekte derecelendirilmiştir. En düşük 0 puan, en yüksek 20 puan alınabilen bu ölçekte ≥ 9 alınan toplam puan koronavirüs ile ilişkili işlevsiz anksiyete'yi göstermektedir. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach's Alfa değeri 0,840 olarak bulundu.

COVID-19 Korku Ölçeği (CFS)

Ahorsu ve ark. (2020) tarafından geliştirilen COVID-19 Korkusu Ölçeği'nin Türkçe geçerlik güvenilirliği Ladikli ve ark. (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçek tek boyutludur ve 7 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipinde "5=kesinlikle katılıyorum" ile "1=kesinlikle katılmıyorum" arasında puanlanmaktadır. Ölçek toplam puanı 7 ile 35 puan aralığındadır. Nikopoulou ve ark. çalışmasında (2020) ölçeğin kesim noktası 16,5 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin kesim noktası ve üzerinde alınan puanlar COVID-19 korkusunun olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Ahorsu ve ark.(2020)'nın çalışmasında 0,82; Ladikli ve ark.(2020) çalışmasında ise 0,86 olarak bulundu. Bu çalışmada ise ölçeğin iç tutarlılık alfa katsayısı 0,852 olarak saptandı.

Çocuklar İçin Durumluk Sürekli Kaygı Ölçeği (ÇDSKÖ)

1976 yılında Spielberger tarafından çocuklarda durumluk ve sürekli kaygıyı ölçmek amacıyla geliştirilen bir kendini değerlendirme ölçeği olan bu ölçek 2 farklı bölümden oluşmakta ve 20'şer madde içermektedir. Ölçeğin çocuklardan o esnada kendilerini nasıl hissettiklerini değerlendirmeleri ile ilgili 3 seçenekten birini işaretlemelerinin istendiği bölüm Durumluk Kaygı Bölümü'dür. Seçenekler 1, 2, 3 şeklinde puanlanır. Alınabilecek maksimum puanın 60 puan olduğu Durumluk Kaygı Ölçeğinden alınabilecek minimum puan ise 20 puandır. Çocuktan kendisini "genellikle" nasıl hissettiğini değerlendirip, maddede verilen durumun oluş sıklığına göre en uygun seçeneği belirtmesinin istendiği bölüm ise Sürekli Kaygı Bölümü'dür (Spielberger, 1976). Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması ülkemizde Özusta (1995) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin durumluk kaygı bölümü kullanılmıştır (Özusta, 1995). Ölçeğin İngilizce formunda güvenilirlik katsayıları Durumluk Kaygı Ölçeği için 0,83 ile 0,92, Sürekli Kaygı Ölçeği için 0,86 ile 0,92 arasında saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Özusta'nın (1995) çalışmasında ise 0,81 olarak bulunmuştur (Özusta, 1995). Bu araştırmada ise ölçeğin iç tutarlılık alfa katsayısı 0,843 şeklinde bulundu.

Yüz İfadelerini Derecelendirme Ölçeği (YİDÖ)

1981 yılında Wong ve Baker tarafından geliştirilen Yüz İfadelerini Derecelendirme Ölçeği çocukların korku, anksiyete ve ağrı düzeylerini yüz ifadelerini dikkate alarak değerlendirmek için kullanılmaktadır ve 1983 yılında revize edilmiştir. Ölçeğin kullanıldığı yaş grubu 3-18 yaş arası çocuklardır. Bu ölçekte ağrı, korku ve anksiyete puanı yüz ifadelerine verilen sayısal değerlere göre verilmektedir. Ölçekten alınabilecek minimum puan "0" maksimum puan ise "5" tir. Ölçekten elde edilen puan yükseldikçe korku/anksiyete veya ağrı şiddeti artmakta, puan azaldıkça korku/anksiyete ve ağrı düzeyi azalmaktadır (Wong ve Baker, 1988). Bu çalışmada Güdücü ve Erci (2007) tarafından yapılan bir araştırmada kullanılan yüz ifadeleri kullanılmıştır (Güdücü ve Erci, 2007). Oluşturulan yüz ifadelerinde çocukların algılamalarını kolaylaştırmak için yüzlere kız çocukları için kız, erkek çocukları için erkek saç modeli çizilmiştir. Bu araştırmada "Yüz İfadelerini Derecelendirme Ölçeği" çocukların COVID-19'a ilişkin korku düzeylerini belirlemede kullanılmıştır.

Ölçek uygulanırken;

1-Çocuğa her yüzün bir kişiye ait olduğu, hiç ağrısı olmayan mutlu bir yüz ile kendisini biraz ya da oldukça ağrılı hisseden üzgün yüzler olduğu açıklanır.
2- Her yüz işaretlenerek açıklama yapılır, "Bu yüz
"0" Çok mutlu çünkü hiç ağrısı/anksiyetesi, korkusu yok,
"1" Biraz ağrısı/anksiyetesi, korkusu var,
"2" Biraz daha fazla ağrısı/anksiyetesi, korkusu var,
"3" Ağrısı/anksiyetesi, korkusu daha fazla,
"4" Oldukça fazla ağrısı/anksiyetesi, korkusu var,
"5" Tahmin edebileceğın en yüksek ağrıya/anksiyeteye ve korkuya sahip gibi ifadeler kullanılarak çocuğın yüz ifadelerindeki korku ölçülmeye çalışılır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, ilgili hastanenin çocuk polikliniklerine kontrol ve muayene amacıyla gelen çocuk ve anneleri ile yüz yüze görüşme tekniğı kullanılarak anket formları aracılığı ile toplandı. Veri toplama aşaması çocuğın tedavi, bakım ve kontrolleri bittikten sonra hastanenin eğitim odasında gerçekleştirildi. Araştırmaya dâhil edilme kriterlerine uyan çocuk ve annelere araştırma hakkında bilgi verilerek, çocuklardan sözlü, annelerden ise sözlü ve yazılı onam alındı. Veri toplama formu araştırmacı tarafından doldurulduktan sonra, etkilenme ve taraflı cevap verme olasılığını azaltmak için çalışmada kullanılan ölçeklerinin araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra çocuklar ve anneler tarafından doldurulması sağlandı. Formun toplam doldurulma süresi çocuklar için 15-20 dakika, anneler için ise yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin tümü SPSS 22 (Statistical Package for Social Sciences) for Windows istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Normal dağılım varsayımının kontrolü için Kolmogorov-Smirnov test, histogram grafiğı, basıklık ve çarpıklık değerlerinden faydalanılmıştır. İki bağımsız grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi) ikiden fazla bağımsız değışkenin karşılatılmasında One Way Anova, farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığının saptanabilmesi için post hoc testlerinden Tukey post hoc testi kullanılmıştır. Pearson korelasyon katsayısı kullanılarak değışkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulguların yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır. Alınan ölçek puanlarından düzeylerinin saptanması için grup genişlik değıeri örneğın 1-5 arası bir ölçek için $4/5=0.80$ elde edilmiştir. B şekilde düzeyler; 1.00-1.80 arası "çok düşük düzey"; 1.80-2.60 arası "düşük düzey"; 2.60-3.40 arası "orta düzey"; 3.40-4.20 arası "yüksek düzey"; 4.20-5 arası "çok yüksek düzey" şeklinde alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Genellenebilirliğı

Araştırmanın sonuçları çalışmanın yapıldığı hastanenin, çocuk polikliniklerine kontrol veya muayeneye gelen çocuk ve annelerden elde edilen bilgilerle sınırlıdır, topluma genellenemez. Ayrıca ölçeklere verilen cevaplarda hata payı olabileceğinden, toplanan verilerin güvenilirliğı, ölçeklerin güvenilirlikleri ve araştırmaya alınan gönüllülerin paylaştığı bilgilerin doğruluğıyla sınırlıdır.

BULGULAR

Araştırma kapsamındaki çocukların %50,9'unun (n:113) erkek, %23,87'sinin (n:53) 9 yaşında, %63,51'inin (n:141) ilde yaşadığı, %85,14'ünün (n:189) kronik rahatsızlığının olmadığı, kronik rahatsızlığı bulunanların %48,28'inin (n:14) endokrin sistem hastalıklarına sahip olduğu belirlendi. Çocukların %69,37'sinin (n=154) pandemi döneminde yüz yüze eğitimi tercih ettiğı, buna neden olarak ta %53,26'sının (n=82) "daha iyi ders dinliyorum, daha iyi anlıyorum" olarak ifade ettiğı, %30,63'ünün (n=68) ise online eğitim almayı tercih ettiğı, buna neden olarak ta %51,47'sinin (n=35) "bulaş korkusu" olarak ifade ettiğı belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Çocuklara Ait Tanıtıcı Özelliklerin Dağılımı (n=222)

Özellikler	n	%	
Cinsiyet	Kız	109	49.10
	Erkek	113	50.90
Yaş	8	47	21.17

	9	53	23.87
	10	52	23.42
	11	37	16.67
	12	33	14.86
Yaşadığı yer	İl	141	63.51
	İlçe	62	27.93
	Köy	20	9.01
Kronik hastalık öyküsü var mı?	Evet	33	14.86
	Hayır	189	85.14
Kronik hastalık	Solunum sistemi	9	31.03
	Endokrin sistem	14	48.28
	Hematolojik sistem	3	10.34
	Sinir sistemi	3	10.34
Pandemi döneminde eğitim tercihi	Yüz yüze eğitim	154	69.37
	Online eğitim	68	30.63
Yüz yüze eğitim tercihi nedeni	Daha iyi ders dinliyorum, daha iyi anlıyorum	82	53.25
	Derse erişim (internet, bilgisayar) sorunun yok	13	8.44
	Sosyal ortam (arkadaş, eğlence) imkanı sağlıyor	53	34.42
	Diğer	6	3.90
Online eğitim tercihi nedeni	Bulaş korkusu	35	51.47
	Korunma önlemlerinin yetersizliği	16	23.53
	Erken uyanmak istememek	15	22.06
	Diğer	2	2.94

Araştırma kapsamındaki annelerin %35,59'unun (n=79) ilkokul mezunu, %71,17'sinin (n=158) çalışmadığı, %75,68'inin (n=168) çekirdek aile yapısına sahip olduğu, %70,27'sinin (n=156) gelirinin gidere denk, %46,4'ünün (n=103) 2 çocuk sahibi olduğu belirlendi. Annelerin %82,88'inin (n=84) kronik rahatsızlığı olmadığı ve kronik rahatsızlığı olanların %50'sinin (n=19) endokrin sistem hastalığının bulunduğu, %82,43'ünün (n=183) ise ailesinde sağlık çalışanı bulunmadığı tespit edildi. Annelerin %78,38'inin (n=174) çocuklarının yüz yüze eğitim almasını tercih ettiği, buna neden olarak ta %68,00'inin (n=119) çocuğunun "daha iyi ders dinliyor, daha iyi anlıyor" olarak ifade etmiş, %21,62'sinin (n=48) ise çocuğunun online eğitim almasını tercih ettiğini, buna neden olarak da %74,47'sinin (n=35) "bulaş korkusu" olarak ifade ettiği belirlendi (Tablo 2).

Tablo 2. Annelere Ait Tanıtıcı Özelliklerin Dağılımı (n=222)

Özellikler	n	%	
Eğitim durumu	İlkokul	79	35.59
	Ortaokul	52	23.42
	Lise	58	26.13
	Üniversite	33	14.86
Çalışma durumu	Evet	64	28.83
	Hayır	158	71.17
Aile tipi	Geniş	54	24.32
	Çekirdek	168	75.68
Gelir düzeyi	Gelir giderden az	50	22.52
	Geliri gidere denk	156	70.27
	Gelir giderden fazla	16	7.21
Çocuk sayısı	1 çocuk	33	14.86
	2 çocuk	103	46.40
	3 çocuk	55	24.77

	4 ve üzeri	31	13.97
Annede kronik hastalık öyküsü	Evet	38	17.12
	Hayır	184	82.88
Tanı	Solunum sistemi	13	34.21
	Endokrin sistem	19	50.00
	Hematolojik sistem	4	10.53
	Sinir sistemi	2	5.26
Ailede sağlık çalışanı bulunma durumu?	Evet	39	17.57
	Hayır	183	82.43
Pandemi döneminde eğitim tercihi	Yüz yüze eğitim	174	78.38
	Online eğitim	48	21.62
Yüz yüze eğitim tercihi nedeni	Daha iyi ders dinliyor, daha iyi anlıyor	119	68.00
	Ders erişimi (internet, bilgisayar) sorunu yok	8	4.57
	Diğer	48	27.53
Online eğitim tercihi nedeni	Bulaş korkusu	35	74.47
	Korunma önlemlerinin yetersizliği	8	17.02
	Diğer	4	8.51

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin puan ortalamalarının dağılımına bakıldığında; çocuklar için kullanılan ÇDSKÖ ortalama puanı 37,72±6; YİDÖ ortalama puanı ise 1,95±1,28'dir. Anneler için kullanılan KAÖ ortalama puanı 2,65±,56; COVID-19 korku ölçeği puan ortalaması ise 17,51±6,77'dir (Tablo 3).

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçek Puan Ortalamalarının Dağılımı

	Minimum	Maksimum	Ortalama	St. Sapma
KAÖ	0,00	17.00	2.65	3.56
CFS	7,00	35.00	17.51	6.77
ÇDSKÖ	22,00	54.00	37.72	6.03
YİDÖ	0,00	5.00	1.95	1.28

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere ait puan ortalamaları arasındaki ilişki incelendiğinde; annelerin CFS puanı ile çocukların YİDÖ puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r=0,25$; $p<0,05$), anne CFS puanları ile ÇDSKÖ puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlendi ($r=0,36$; $p<0,05$). Ayrıca KAÖ puanları ile ÇDSKÖ ve YİDÖ puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edildi ($r=0,18$; $p<0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki (n=222)

		KAÖ	CFS	ÇDSKÖ	YİDÖ
KAÖ	r	1,00			
	p				
CFS	r	0,57	1,00		
	p	0,00			
ÇDSKÖ	r	0,18	0,36	1,00	
	p	0,01	0,00		
YİDÖ	r	0,18	0,25	0,49	1,00
	p	0,01	0,00	0,00	

r:Pearson korelasyon katsayısı

Annelerin KAÖ puan ortalamasının ailede sağlık çalışanı olma durumuna ($t=3,27$; $p<0,05$) ve pandemi döneminde yüz yüze eğitim almayı tercih etme durumuna göre ($t=-3,22$; $p<0,05$) anlamlı bir

fark gösterdiği; ailede sağlık çalışanı bulunan annelerin (4,31±3,93) ve pandemiye yüz yüze eğitim almayı tercih etmeyen annelerin (4,08±4,50) anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlendi. Ayrıca annelerin CFS puan ortalamasının da çocuklarının pandemi döneminde yüz yüze eğitim almasını tercih etme durumuna göre farklılık gösterdiği ($t=-3,55$; $p<0,05$), yüz yüze eğitimi tercih etmeyen annelerin CFS düzeylerinin (19,69±7,38) daha yüksek olduğu saptandı (Tablo 5).

Tablo 5. Annelerin CFS ve KAÖ Puan Ortalamalarının Ailede Sağlık Çalışanı Bulunma Durumu İle Pandemiye Yüz Yüze Eğitim Almayı Tercih Durumuna Göre Karşılaştırılması

			n	$\bar{X}\pm Ss$	t	sd	p
Anne Anksiyete	Ailede sağlık çalışanı bulunma durumu	Evet	39	4.31±3.93	3.27	220	0.00
		Hayır	183	2.30±3.39			
Anne COVID-19 Korku	Pandemi döneminde yüz yüze eğitim almayı tercih ederim	Evet	39	18.67±5.82	1.18	220	0.24
		Hayır	183	17.26±6.94			
Anne Anksiyete	Pandemi döneminde yüz yüze eğitim almayı tercih ederim	Evet	174	2.25±3.16	-3.22	220	0.00
		Hayır	48	4.08±4.50			
Anne COVID-19 Korku	Pandemi döneminde yüz yüze eğitim almayı tercih ederim	Evet	174	16.91±6.48	-2.55	220	0.01
		Hayır	48	19.69±7.38			

t:Independent sample t test

TARTIŞMA

COVID-19 tüm dünyayı etkisi altına alan ve beraberinde kısıtlamaları getiren bir süreç olmuştur. Yetişkin ve çocuk olmak üzere herkesi fiziksel, ruhsal ve mental yönden etkileyen bu salgının çocukların yüz yüze eğitime geçmesi ile rutinlerinde tekrar değişikliklerin yaşanma durumu merak edilmektedir. Değişen rutinlerle birlikte anne ve çocuklarda online eğitimden yüz yüze eğitime geçme sürecindeki korku ve anksiyete gibi durumlar ve buna verilen tepkiler farklılık gösterebilmektedir (Çaykuş ve Mutlu Çaykuş, 2020). Bu doğrultuda, COVID-19 pandemi sürecinde yüz yüze eğitim alan çocukların ve annelerinin korku ve anksiyete düzeylerinin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır. Çalışmada kullanılan COVID-19 korkusu ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 7, en yüksek puan 35'tir. Çalışmamızda annelerin CFS ölçek puan ortalaması 17,51±6,77 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç annelerin CFS puanlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Literatür, COVID-19 pandemisinin insanların fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerindeki korku ve stres düzeylerini artırdığını, COVID-19'un özellikle kadınlarda daha fazla ruhsal sorunlara yol açtığı sonucunu ortaya koymaktadır (Qiu ve ark. 2020; Wang ve ark. 2020). Bu çalışmanın katılımcıları okul çağına çocuğu olan annelerden oluşmaktadır. Okul çağına çocuğu olan anneler ile yapılan çalışmalarda ise Suffren ve ark.(2021) OVID-19 korku puan ortalamasını 14.6±5.7; Dal ve ark. (2023) 17,28±6,36 olarak saptamışlardır. Çalışma sonucumuz literatürle benzerlik göstermektedir. Annelerin CFS puan ortalaması orta düzeyde saptanmasının aksine, çocuklardaki korku düzeyinin 1,95±1,28 puan ile oldukça düşük olduğu, annelerin CFS puanı ile çocukların YİDÖ puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r=0,25$; $p<0,05$) saptanmıştır. Çalışma sonucumuzun aksine literatürde ebeveynlerin COVID-19 korku düzeyinin artmasıyla çocukların da korku düzeyinde artış olduğu ve çocuklarda davranış değişikliği görülme oranının arttığı bulunmuştur (Güner ve Öztürk, 2022). Aynı çalışmada ayrıca çocuk yaşının artması ile ebeveynlerin COVID-19 korku düzeylerinde de artış gözlemlendiği bulunmuştur (Güner ve Öztürk, 2022). Başka bir çalışmada da literatüre benzer şekilde ebeveynlerin COVID-19 korku düzeylerinin çocuklarının COVID-19 korku düzeyleri ile önemli ölçüde ilişkili olduğu, ebeveynlerin COVID-19 korku düzeyi arttıkça çocuklarının da o kadar çok COVID-19 korkusuna sahip olduğu saptanmıştır (Suffren ve ark.2021). Çin'in Wuhan şehrinde 2330 ilkököl öğrencisinin katılımcı olarak yer aldığı araştırmada da, öğrencilerin ruhsal belirtiler yönünden başka bölgelerdeki öğrencilerden daha yüksek belirtiler sergiledikleri ifade edilmiştir. Aynı araştırmada COVID-19 pandemisi ile birlikte, sosyal etkileşimin ve açık hava aktivitelerinin azalmasına bağlı çocukların ruhsal belirtilerindeki artışla ilişkisinin olabileceği dile getirilmiştir (Xie ve ark.2020). Çalışma sonucumuzun literatürle farklılık göstermesi çalışmanın pandeminin son dönemlerinde yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Pandeminin

sonlarına doğru virüsün etkileri yavaş yavaş azalmış, normalleşmeye geçilmiş, kısıtlamalar kademe kademe kaldırılmaya başlanmış ve en önemlisi okullar açılmıştır. Okul çocuklar için sadece bir eğitim merkezi değil, aynı zamanda ev haricinde vakit geçirilen sosyal bir alandır. Okul ayrıca çocuğa akranları ve diğer yaş gruplarıyla birlikte vakit geçirme fırsatı sunan bir eğitim ortamıdır. Çocukların okulların açılması ile birlikte sosyalleşmeleri, arkadaşları ve öğretmenleri ile etkileşime geçmeleri korku düzeylerini azaltmış olabileceğini düşündürmektedir.

Annelerin anksiyete düzeyini ölçmek için kullanılan Koronavirüs Anksiyete Ölçeği'nden (KAÖ) alınan en yüksek puan 20'dir. 9 ve üzeri puanlar anksiyete seviyesi yüksek olarak yorumlanabilir. Çalışmamızda annelerin KAÖ puan ortalaması 2,65±3,56 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuç annelerin anksiyetelerinin düşük düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Gayretli ve Düzkaya'nın (2022) 450 ebeveyn ile yaptıkları çalışmada KAÖ puan ortalamalarını 3,07±2,06; Kubbe ve Foran (2020) ise 515 ebeveynle yaptığı çalışmada ebeveynlerin KAÖ'den aldıkları puan ortalamalarının 0.67±1.80 olduğu saptanmıştır. Her iki çalışma sonuçlarında ebeveynler düşük düzeyde anksiyeteye sahiptir ve çalışma sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir. Bu durum pandeminin ilan edilmesinin üzerinden uzun zaman geçmesi ve ailelerin bu konu hakkında hem yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmeleri hem de sürece adapte olmuş olmaları anksiyetelerini azaltmış olabileceğini düşündürmektedir. Annelerin KAÖ puan ortalaması düşük düzeyde saptanmasının aksine, çocuklardaki ÇDSKÖ düzeyinin 37,72±6.03 puan ile ortalamanın üzerinde olduğu, annelerin KAÖ puanı ile ÇDSKÖ puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ($r=0,18$; $p<0,05$) bulunmuştur. Pandeminin çocukların endişe, korku ve depresyon seviyeleri üzerine etkisinin saptanmasının amaçlandığı bir araştırmada çocukların anksiyete düzeylerini 31.81±7.60 puan ile orta düzeyde olduğunu saptamıştır (Özlu ve ark.2021). Literatürde COVID-19 pandemisi döneminde yürütülen başka çalışmalarda da, salgının çocuklarda ve ergenlerde depresyon, anksiyete gibi semptomlara yol açtığı bildirilmiştir (De Miranda ve ark. 2020; Duan ve ark.2020). Literatürün aksine çalışmamız pandeminin son dönemlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda çocuklardaki anksiyete düzeyinin halen ortalamanın üzerinde olması çocukların küçük yaş grubu olmasından kaynaklanmış olabileceğini düşündürmektedir. Çocuklarda yaşın küçülmesiyle ebeveynlere olan bağımlılıkları ve çocukların kendilerine bir destek olarak ebeveynlerine olan gereksinimleri artmaktadır. Bu doğrultuda yüz yüze eğitime devam eden çocuklarda kısa süreli de olsa ebeveynlerden ayrılma anksiyeteye neden olmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmamızda katılımcıların % 17,37 (n=39)'sinin ailesinde sağlık çalışanının bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamındaki annelerin KAÖ puan ortalamasının ailede sağlık çalışanı olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği, ortalama değerlere bakıldığında ailede sağlık çalışanı olan annelerde anksiyete düzeylerinin olmayanlara göre daha yüksek olduğu saptandı. Pandemi sürecinde hasta olma ve hastalığı çevresindeki kişilere bulaştırma açısından toplum içinde önemli risk grubunda yer alan sağlık çalışanları, anne-baba olma rolleri doğrultusunda hastalık etkenini çocuklarına da bulaştırma endişesini taşımaktadırlar. Bu durum ebeveynlerin korku ve anksiyetelerinde artışa neden olabilmektedir. Sakaoğlu ve ark. (2020) çalışmasında sağlık çalışanlarının kendilerini zorlayan en önemli şeyin enfeksiyonu çocuklarına ve diğer aile üyelerine bulaştırma riski olduğunu belirtmişlerdir (Sakaoğlu ve ark. 2020).

Çalışmamızda annelerin % 78,38'i (n=174), çocukların ise % 69,37'si (n=154) yüz yüze eğitimi tercih etmişlerdir. Annelerin ve çocukların büyük bir çoğunluğu online eğitimi tercih etmezken, her iki grupta yüz yüze eğitimin daha etkili olduğunu, çocukların dersi daha iyi anladığını, online eğitim sürecinde ders erişiminin zor olduğunu ve çocukların sosyal ortamının azaldığını belirtmişlerdir. Ev ortamında ebeveynlerin eğitim sürecini yürütme çabalarıyla birlikte çocukların akranları ve öğretmenlerinden uzak kalmalarının oluşturduğu olumsuzluklar ebeveynleri bu süreçte zorlamıştır. COVID-19 sürecinde uzaktan eğitimin değerlendirilmesine ilişkin yapılan bir araştırmada öğrencilerin uzaktan eğitim anında kendilerini ifade etmekte zorlandığı, iletişim güçlüğü yaşadıkları ve eğitim anında bağlantı sorunları yaşadıkları görülmüştür (Keskin ve Özer Kaya, 2020). Hong Kong'da %93'ü anne olan 6702 ebeveyn ile yapılan bir çalışmada ise çocukların büyük bir bölümünde online eğitim sürecinde ilgisizlik, öğrenmeye yönelik motivasyon düşüklüğü görülmüştür (Lau ve Lee, 2020). Wössmann'ın (2020) yaptığı çalışmada ise öğrencilerin online eğitim ile arkadaş ve okul ortamından uzaklaşması öğrencilerin sadece akademik olarak geri kalmasına sebep olmamış aynı zamanda kişinin psikolojik, arkadaş iletişim eksikliği ve sosyalleşmesini de önemli ölçüde etkilediği sonucuna varılmıştır. Saurabh ve Ranjan (2020) ise kısıtlamalara maruz kalan çocukların online eğitim döneminde en çok yaşadıkları duyguları; endişe, çaresizlik ve korku olarak belirtmişlerdir (Saurabh ve Ranjan, 2020). Çakın ve

Akyavuz (2020)'un çalışmasında bir kısım öğrencinin uzaktan yapılan dersten keyif almadıkları ve bu süreçte uyum sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir (Çakın ve Akyavuz, 2020). Başka bir çalışmada da çocukları ilkokula giden ebeveynlerin, uzaktan eğitim programlarını takip etmekte zorlandıkları ve çocukların kullanmaları gereken teknolojik aletleri oyun oynamak için kullandıkları saptanmıştır (Başaran ve Aksoy, 2020). Araştırma kapsamındaki annelerin KAÖ ve CFS puan ortalamasının çocuklarının pandemi döneminde yüz yüze eğitim almasını tercih etme durumuna göre istatistiksel olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Yüz yüze eğitimi tercih etmeyen annelerin KAÖ puan ortalamasının (4,08±4,50) ve CFS puan ortalamasının (19,69±7,38), yüz yüze eğitimi tercih eden annelere göre KAÖ (2,25±3,16) ve CFS (16,91±6,48) daha yüksek olduğu saptandı. Puan ortalamalarına bakıldığında ise CFS puan ortalamasının, KAÖ puan ortalamasına oranla daha yüksek olduğu saptandı. Bu durum annelerin yüz yüze eğitime geçilmesi ile birlikte çocuklarından ayrı kalması, çocuklarının sürece uyumlarını bilememeleri, özellikle hijyen konusundaki kaygılarından dolayı çocuklarını merak etmelerinin korku ve anksiyete düzeylerini etkilemiş olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca literatürde, yaş ve bilişsel gelişim becerileri dikkate alınarak COVID-19 sürecinin çocuklara anlatılması çocukların kendilerini güvende hissetmelerine, kendilerini daha iyi ifade etmelerine, hem çocuğun hem de ailenin duruma daha kolay adapte olabileceğine vurgu yapılmış, ailenin salgın sürecini çocukların yaşlarına göre anlatılması gerekliliğinin önemine değinmiştir (Ghosh ve ark. 2020).

SONUÇ ve ÖNERİLER

COVID-19 pandemi sürecinde yüz yüze eğitim alan çocukların korkularının oldukça düşük, anksiyete düzeylerinin ortalamanın altında; annelerin ise anksiyetelerinin oldukça düşük, korku düzeylerinin ise ortalamanın üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda yüz yüze devam eden çocuk ve annelere; anksiyete ve korku düzeylerinin yükselmemesi için bulaş yollarının dikkate alınarak COVID-19'dan korunma önlemleri, el hijyeni, solunum hijyeni, maske kullanımı, sosyal mesafe ve izolasyon konularına ilişkin eğitimlerin verilmesi, sınıfların kalabalık oluşu, okullarda hijyen önlemlerinin yetersizliği korku ve anksiyete düzeylerini artırabileceğinden, okul çalışanlarına özellikle temizlik personellerine uygun çevre temizliğinin sağlanması konusunda eğitimlerin verilmesi, ebeveyn ve çocukların pandemi sürecinde ruh sağlıklarının etkilenmiş olabileceğinden, özellikle çocuk ruh sağlığını korumak ve desteklemek için sağlık çalışanları tarafından riskli görülebilecek davranışlar sergileyen çocukların izlem programlarına dahil edilmesi önerilir.

Teşekkür

Bu çalışmaya katılan tüm annelere ve çocuklara teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Araştırma ile ilgili yazarlar arasında herhangi bir çatışma durumu söz konusu değildir.

Yazar Katkıları

Çalışma Çerçevesi, Desen: FYK, NY; **Materyal, Metot ve Veri Toplama:** NY, FYK; **Analiz Yapma ve Yorumlama:** FYK, NY; **Yazma ve Revizyon:** FYK, NY.

Finans Desteği

Çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

- Ahorsu, D.K., Lin, C.Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., Pakpour, A.H (2020). The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation. *International journal of mental health and addiction*, 20,1537–1545
- Başaran, M., Aksoy, A.B (2020). Anne-Babaların Korona-Virüs (COVID-19) Salgını Sürecinde Aile Yaşantılarına İlişkin Görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 668-678.
- Bäuerle, A., Teufel, M., Musche, V., Weismüller, B., Kohler, H., Hetkamp, M.,..... Skoda, E.M (2020). Increased generalized anxiety, depression and distress during the COVID-19 pandemic: a cross-sectional study in Germany. *Journal of Public Health*, 42(4), 672-678.
- Biçer, İ., Çakmak, C., Demir, H., Kurt, M.E. (2020). Koronavirüs anksiyete ölçeği kısa formu: Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 25(Special Issue on COVID 19), 216-225.
- Can, E (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.

- Çakın, M., Külekçi Akyavuz, E (2020). The Covid-19 process and its reflection on education: An analysis on teachers' opinions. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186.
- Çaykuş, E., Mutlu Çaykuş, T (2020). Covid-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları*, 7(5), 95-113.
- Chua, MQ., Lee, JC., Sulaiman, S., Tan, HK (2020). From the frontline of COVID-19—How prepared are we as obstetricians: a commentary. *International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 127(8), 1041-1042.
- Dal, C (2023). Pandemi (Covid-19) döneminde okul öncesi ve okul çağındaki çocuğu olan annelerin covid-19 korkusu ile iyimserlik-kötümserlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Yök Tez Merkezi. Tez No: 787755
- De Miranda, DM., Da Silva, AB., De Sena Oliveira, AC., Silva, ACS (2020). How is COVID-19 Pandemic Impacting Mental Health of Children and Adolescents?. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 51,1-10.
- Duan, L., Shao, X., Wang, Y., Huang, Y., Miao, J., Yang, X., Zhu, G (2020). An Investigation of Mental Health Status of Children and Adolescents in China During the Outbreak of COVID-19. *Journal of Affective Disorders*, 275, 112-118.
- Erol, M., Erol, A (2020). Primary school students through the eyes of their parents during covid-19 pandemic. *Milli Eğitim*, 49(1), 529-551.
- Gayretli, S., Düzkaya, DS (2022). Pandemi sürecinde ebeveynlerin koronavirüs anksiyete düzeyinin ebeveyn çocuk ilişkisine etkisi. *Black Sea Journal of Health Science*, 6(1), 1-10.
- Germann, T.C., Gao, H., Gambhir, M., Plummer, A., Biggerstaff, M., Reed, C., Uzicanin, A (2019). School dismissal as a pandemic influenza response: When, where and for how long?. *Epidemics*, 28, 100348.
- Ghosh, R., Dubey, MJ., Chatterjee, S., Dubey, S (2020). Impact of COVID-19 on children: Special focus on psychosocial aspect, *Minerva Pediatrica*, 72(3), 226-235.
- Griffith, A.K (2020). Parental burnout and child maltreatment during the COVID-19 pandemic. *Journal of Family Violence*, 37(5), 725-731.
- Güdücü Tüfekçi, F., Erci, B (2007). Ağırlı işlemler sırasında ebeveynlerin bulunmasının ve bazı faktörlerin çocukların ağrı toleransına etkisi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10, 30-40.
- Güner, Ö., Öztürk, R (2022). Psychological and social impact and lifestyle changes among pregnant women of COVID-19 pandemic: A qualitative study. *Archives of Psychiatric Nursing*, 36, 70-77.
- Karip, E., Çelikdemir, K (2020, 4 Mayıs). Okulları yeniden açmak: ne zaman, kim için ve nasıl? <https://tedmem.org/covid-19/okullari-yeniden-acmak-ne-zaman-kim-icin-nasil/> sayfasından 4 Mayıs 2020 tarihinde erişilmiştir.
- Keskin, M., Özer-Kaya, D (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Kuhfeld, M., Soland, J., Tarasawa, B., Johnson, A., Ruzek, E., Liu, J (2020). Projecting the potential impact of COVID-19 school closures on academic achievement. *Educational Researcher*, 49(8), 549–565.
- Ladikli, N., Bahadır, E., Yumuşak, F. N., Akkuzu, H., Karaman, G., Türkan, Z (2020). Covid-19 Korkusu Ölçeği'nin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 71-80.
- Lee, S,A (2020). Coronavirus anxiety scale: A brief mental health screener for COVID-19 related anxiety. *Death Studies*, 1-9.
- Lau Eva, H., Lee, K (2020). Parents' views on young children's distance learning and screen time during COVID-19 class suspension in Hong Kong. *Early Education and Development*, 32(6), 863-880.
- Özden, G., İlgar, Ş (2021). COVID-19 sürecinde ilkökul 1. sınıfa başlayan öğrenci annelerinin kaygı durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 5(3), 225-242.
- Özlü, İ., Öztürk, Z., Özlü, ZK., Kızıloğlu, B (2021). COVID-19 pandemisinin çocukların korku, kaygı ve depresyon düzeylerine etkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(3), 304-310.
- Özusta, Ş (1995). Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanterinin Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10,32-44.
- Priyadharsini, H., Chiang, J,J (2020). Embracing telehealth: supporting young children and families through occupational therapy in Singapore during COVID-19. *World Federation of Occupational Therapists Bulletin*, 76(2), 90-93.
- Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B., Xu, Y (2020) A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: implications and policy recommendations. *Gen Psychiatry*, 33:e100213. doi:10.1136/gpsych-2020-100213.
- Sağlık Bakanlığı, (2020, Ekim). COVID-19 salgın yönetimi ve çalışma rehberi Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66393/covid-19-salgın-yonetimi-ve-calisma-rehberi.html> sayfasından 04 Ekim 2020 tarihinde erişilmiştir.

- Sakaoğlu, H.H., Orbatu, D., Emiroğlu, M., Çakır, Ö (2020). COVID-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarında spielberger durumluk ve sürekli kaygı düzeyi: Tepecik hastanesi örneği. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 30(Ek sayı):1-9.
- Saurabh, K., Ranjan, S (2020). Compliance and psychological impact of quarantine in children and adolescents due to Covid-19 pandemic. *The Indian Journal of Pediatrics*, 87, 532-536
- Spielberger, C.D (1976). The measurement of state and trait anxiety: Conceptual and methodological issues. *Monographs*, 2:713-715.
- Suffren, S., Dubois-Comtois, K., Lemelin, J.P., St-Laurent, D., Milot, T (2021). Relations between child and parent fears and changes in family functioning related to COVID-19. *Int J Environ Res Public Health*, 18(4),1786.
- United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization-UNESCO (2020). 290 million students stay home due to coronavirus. 21 Nisan 2020 tarihinde <https://learningenglish.voanews.com/a/unesco-290-million-students-stay-home-due-to-coronavirus/5317148.html> adresinden erişilmiştir.
- Usta, S.Y., Gökcan H.N (2020). Çocukların ve Annelerinin Gözünden COVID-19. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 187-206.
- Üstündağ, A (2021). COVID-19 karantinasının çocukların günlük yaşamı ve alışkanlıkları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 14 – 22.
- Villarreal-Zegarra, D., Copez-Lonzoy, A., Vilela-Estrada, A.L., Huarcaya-Victoria, J (2021). Depression, post-traumatic stress, anxiety, and fear of COVID-19 in the general population and health-care workers: prevalence, relationship, and explicative model in Peru. *BMC psychiatry*, 21(1), 1-14.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S., Ho, R.C (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int J Environ Res Public Health*, 17:1729-1754.
- WHO (2022). “Mental health and psychological resilience during the COVID-19 pandemic.” (nd). <http://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/> adresinden 13 Eylül 2022 tarihinde erişilmiştir.
- Wong, D.L., Baker, C.M.(1988). Pain in children: Comparison of assessment scales. *Pediatric Nursing*. 14(1), 9–17.
- Wössmann, L (2020). Folgekosten ausbleibenden Lernens: Was wir über die Coronabedingten Schulschließungen aus der Forschung lernen können. *ifo Schnelldienst*. 38 44.
- Xie, X., Xue, Q., Zhou, Y., Zhu, K., Liu, Q., Zhang, J., Song, R (2020). Mental health status among children in home confinement during the coronavirus disease 2019 outbreak in Hubei Province, China. *JAMA pediatrics*, 174(9), 898-900.
- Yılmaz, M (2020). Uzaktan eğitimin iyileştirilmesi: salgın kaynaklı eğitim krizini aşmak için öneriler (Politika Notu: 2020/12). İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı.